

ТИЖНЄВИК - REVUE NEBDOMADAIRE - ТІЖНЕВІК ІКРАЇНІЕННІЕ - TRIDENT

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE

FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 19 (669) Рік вид. XV. 14 травня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 14 травня 1939 року

Великі політичні події останнього часу, часу не війни й не миру, часу такого тривожного й непевного, події, які принесли з собою такі глибокі зміни в Середній Європі і даліший розвиток яких і його напрямок ще неясні, захопили всю увагу нашого громадянства, що так гостро й боляче їх переживало.

Ті зміни і справи, все так чи інакше пов'язані з українською проблемою, цілком природнє заповняють сторінки нашої преси, одбиваючи на собі зусилля державно й патріотично настроєних елементів нашої суспільності підбити підсумки недавніємуому, вивести з нього науку на майбутнє.

Та дивним дивом в затінку застасться одна сторона тих змін, що вже одбулися, а саме вплив їх на становище української культури, на дальнє функціонування тих органів її, які займали визначне місце в нашему житті і на долі яких останні події не можуть не позначитися.

Адже в Празі і біляціх околицях її утворився визначний центр українського культурного життя з цілою низкою наукових товариств, школ та таке інші. І сьогодня захищено саму базу їх, під загрозу поставлено дальнє їх існування.

З тим більшим задоволенням містимо ми в цьому числі заклик Українського Технично-Господарського Інституту в Подебрадах, який, стверджує непохитну волю далі вести ту таку потрібну й таку корисну роботу, яку він провадив досі.

Такі наші установи, як сце вищезгаданий УТГІ, як Музей Визвольної Боротьби України, з давнього часу за основу свого життя й роботи мають громадську самодіяльність, будують її на економічних силах українського народу на рідних землях і на чужині. І це дозволяє надіятись, що вони легше зможуть відірвати і цю нову спробу.

Та інша річ — становище Українського Університета в Празі, який міг існувати лише за допомогою з державних коштів Чехословаччини. Нема чого тут вияскати його місце в нашему житті, коли повсюди українська нація опинилася в чужих порядках і ніде немає загально-національної нашої вищої школи. Його вага у нашему культурному бюджеті ясна кожному, і страшно собі уявити, яким тяжким ударом була б для нашої науки, для нашої культури взагалі втрата цієї, такої визначної позиції.

Питання про дальнє існування Українського Університета в Празі, єдиного в світі, — це питання загально-національне.

ШЕВЧЕНКО В ЦИФРАХ *

Всі ми гаразд знаємо, яке величезне значення мали й мають у нас Шевченкові твори, як велико причинилися вони до збудження й формування української національної самосвідомості. На цю тему написано безліч статей і розвідок. Але хотілося б якось наглядніше уявити собі цей вплив Шевченкового генія на душу українського народу, так би мовити, намацати його. І як-же інакше це зробити, як не при помочі цифр? Підрахуймо, кільки надруковано Шевченкових творів і що дасть нам сякетаке поняття про обсяг впливу його вогненого слова.

Справа, здається, зовсім не тяжка. Але це так тільки здається, бо ж досі у нас не було докладного реєстру видань Шевченкових творів, а ще менше зібрано відомостей про їх наклади. Тимто і спроби такого підрахунку не могли бути докладні. В 1924 р. зробив спробу підрахувати кількість видань Шевченкового «Кобзаря» М. Яшек у статті «Від «Кобзарика» до великого «Кобзаря» (в харківськім журнальні «Знання», 1924, ч. 10-11); згодом зацікавився цією справою д-р Л. Луців і подав свої підрахунки у статті «Про видання Шевченкового «Кобзаря» в чч. 34 і 35 «Нового Часу» 1926 р. Цифри у них майже однакові. Яшек за час від 1840 р. до 1920 р.

*). Подана нижче стаття ввійшла, з деякими відмінами, до XVI т. творів Т. Шевченка — видання Укр. Наук. Інституту у Варшаві, що має з'явитися друком цими дніми. Складаємо за неї нашому відомому критикові й бібліографові цифру подяку.

начислив 83 видань повного «Кобзаря» та 30 малих «Кобзариків». Д-рові Луцеву ці обчислення полічилися невідомі й він начислив у пр. 1840-1925 тільки 73 повних «Кобзарів» та 25 неповних, разом 98, але вважав, що ці числа за пізыкі і їх треба піднести, і, підносячи, самотужки дійшов до Яшекових цифр, приймаючи загальне число «Кобзарів» — 80, а малих «Кобзариків» — 30. Загальне число примірників д-р Луців обчислив на 800.000 і бідкався, що так мало український народ цікавиться творами свого генія. (Яшек не пробував вираховувати тиражу).

Приготовляючи для повного видання творів Шевченка, що його розпочав Український Науковий Інститут у Варшаві, бібліографію усіх видань творів великого українця, я теж занявся справою їх поширення на всіх українських землях. Використавши всі можливі джерела, я зміг установити зовсім точні цифри тиражу для значної кількості видань, і тільки для менін, ніж четвертина їх, треба було самому викомбіновувати приблизні цифри накладу. Тут не місце докладно вияснювати, як я їх обчислював. Скажу тільки, що, рахуючися з часом і місцем, коли і де видання появлювалося та з видавництвом, що його випустило, і порівнюючи з відомими накладами інших тогочасних видань, я обрахував найнижчі можливі тиражі для цієї четвертини.

Всього я нарахував 476 видань Шевченкових творів від появи першого Кобзаря 1840 р. до кінця минулого року на всіх українських землях та за їх межами. З цього числа тільки 88 видань не перейшли через мої руки, але лише кільки з них вимагали б провірки, а решта не викликає підозр сумнівів. Але можливо, якесь кількість видань лишилася мені невідома, із давніших, друкованих геть-геть перед війною, та із часу визвольної боротьби 1917-20 рр., коли видання з провінції майже не доходили до більших центрів і тому не попали до столиць. бібліотек та й лицьилися не занотовані бібліографами. Але приймаючи це на увагу, можемо вважати нашу цифру за близьку до справжньої: викинувши кільки сумнівних, а додавши кільки невідомих, дістанемо мабуть ту саму кількість — десь коло 480 видань. Тираж їх доходить, за моїми обрахунками, до п'ятох мільйонів примірників (4.923.440), отже далеко більше, ніж пропускав д-р Л. Луців.

П'ять мільйонів примірників це вже поважна кількість, з якою не сором показатися й на люди. А коли візьмемо під увагу ті умови, в яких доводилося й доводиться жити нашему народові, — його недержавність, економічну відсталість, неписменність, страшні цензурні умови за царського режиму для українського слова, то цифра ця набере в наших очах ще більшої ваги.

Як же розподілялися у нас видання й тиражі? Само собою розуміється, що велика більшість їх припадала саме на Наддніпрянщину: 348 видань (73 відс.) із близько 4 і пів мільйоном (4.467.370) тиражем приходилося на наддніпрянські видавництва. На Наддніпрянщину припадає 81 видання (17 відс.) з чверть мільйоном накладом (252.570), а на західні видавництва (10 відс.) з 200 тисячним тиражем (203.500). Загальна пересіч буде трохи більша, ніж 10.300 пр. на кожне видання (10.343), або річно близько 50.000 пр. (49.731).

Пересіч для самої Наддніпрянщини *) буде 12.837 пр., для Наддніпрянщини 3.118, тоб-то чотири рази менша, а для закордону коло 4.330, тричі менша.

Коли приглянемося докладніше рухові окремих видань, побачимо, що після кількінадцятьлітньої перерви, спричиненої арештуванням і засланням Шевченка, рух цей відразу сильно зростає в 60-х роках (20 видань, з того на Наддніпрянщині 16), щоб знову піднести в 70-х роках (10 вид., на Наддніпрянщині 3!), очевидчично під впливом указу 1876 р.;

*) До наддніпрянських заличу ю видання, що виходили в колишній Росії або ССРР по-за українською територією, бо ж усі вони розраховані були властиво на українського читача й розходилися майже виключно на Україні.

потім починає знову підноситися й аж до першого десятиліття ХХ віку тримається майже на одній височині що-до кількості видань: 80 пр. — 24 (16) * вид.; 90 пр. — 31 (15) вид.; 900 пр. — 26 (18) вид.

90-ті роки, крім невеликої переваги в загальному числі видань (31, на Наддніпрянщині 15), виріжняються значнішим тиражем завдяки 50-тисячним накладам двох видань («Наймички» 1892 і «Кобзаря» 1899). З ХХ-им століттям рух сильно пожавлюється: в 1910-1919 пр. появилось вже 176 (146) видань; в 1920-1929 пр. — 107 (76); 1930 - 1938 — 75 (51). Наклади для цих десятиліть такі: 1.328.300 (1.183.800), 1.232.220 (1.094.520) і 1.709.570 (1.632.300).

Велике число видань і тиражу в 1-му десятилітті нашого століття викликане ювілейними роками 1911 і 1914 та національним піднесенням 1917-1918 пр.

Спеціяльно на Наддніпрянщині з'явилося тоді дуже багато окремих видань поодиноких творів із значними тиражами:

1911 р. 51 вид. — 301.000 прим.

1914 р. 25 вид. — 153.000 прим.

Як бачимо, цифри для 1914 р. на половину менші, ніж у році 1911. Але це зменшення пояснюється не насиченістю ринку завдяки збільшенню тиражів 1911 р., тільки урядовою нагінкою на українство, яка зачалася ще перед війною, а з початком її цілком припинила всякі укр.видавництва.

Ще виразніше побачимо цю залежність тиражів Шевченкових творів від політичного режиму в Росії, коли замісьть десятиліть візьмемо періоди, зв'язані з тим чи іншим ставленням влади до українського друкованого слова взагалі, а Шевченкового зокрема. Помінувши 40-ві роки, коли Шевченко тільки що виступив на письменницьку арену, й 50-ті, проведені на засланині, коли по його слову взагалі в цілій Росії «на всіх языках все мовчало», візьмімо продукцію від 1860 р. до нашого часу. Тут переломовими датами будуть: 1) 1863 рік — перша по погромі 1847 р. нагінка на українське слово в Росії (обіжник Валуєва, за яким опісля пішов указ 1876 р.); 2) 1905 рік — перша революція в Росії, що розкувала кайдани, в яких досі було закуте українське слово; 3) 1914 рік — коли з вибухом війни російська адміністрація знову майже цілком припинила українську літературу; 4) 1917 рік — друга революція й віднова української державності; 5) 1919 рік — збройна боротьба України з червоними й білими москалями (з підвідділами: а) 1919 — 20 військова боротьба українського уряду, б) 1921 — 24 доба селянських повстань проти совітської влади; 6) 1925 рік — початок українізації і 7) 1931 рік — упадок українізаційного курсу й початок безоглядної протиукраїнської політики в ССРР.

Поклавши ці дати в основу періодизації, дістанемо таку таблицю, що яскраво характеризує добу упадку й піднесення, у поширенні Шевченкового слова:

Періоди	Роли	Кількість видань	Кількість примірн.	Пересіч на 1 рік видань	Пересіч на 1 рік примірн.
Vід 1840—1904 р.	65	65	471.750	1	7.257
I. 1860—1862	3	13	49.000	4 1/3	16.333
II. 1863—1904	42	46	418.220	1.09	9.958
III. 1905—1914	10	93	620.300	9	62.030
IV. 1915—1916	2	1	10.000	1/2	5.000
V. 1917—1918	2	57	582.500	28 1/2	291.250
VI. 1919—1924	6	21	155.000	3 1/2	25.833
a) 1919—1920	2	13	106.000	6 1/2	58.000
b) 1921—1924	4	8	49.000	2	12.250
VII. 1925—1930	6	74	1.443.520	12 1/3	240.585
VIII. 1931—1938	8	37	1.188.300	4 5/6	148.537

* Цифри в дужках тут і далі — це сама наддніпрянська продукція.

Тут навіть бачимо, як падають і підносяться тиражі Шевченкових творів у залежності від політичного режиму.

Після піднесення перших літ 60-их років — «доби ліберальних подувів» — настає великий спад і числа видань і тиражів після Валуєвого обіжника 1863 р. А знову за сякої-такої волі українського друкованого слова від 1-ої революції до війни вони сильно зростають, щоб під ударами царської адміністрації за війни зійти майже на нівець.

Революція 1917 р. й віднова української державності відразу підносить тираж на небувалу досі височину. Для рр. 1917-1918 маємо вже такі цифри:

1917 р.: 29 вид. — 237.000 прим.
1918 р.: 27 вид. — 345.500 прим.

Разом 56 вид. — 582.500 прим.

себ-то пересічно 10.402 прим. на видання або коло 300.000 прим. річно (291.250). Цифри ці, як знаємо, мінімальні, бо саме на ці роки припадає великий відсоток видань із незнаним нам тиражем.

Від 1919 р. цифри видань і накладів падають, можна сказати, стрімголов, доходячи до кількох видань на рік із десятком тисяч тиражу. А в рр. 1922 і 1923 не вийшло на Наддніпрянщині ні одного видання. Загалом вийшло тут у 1919—1924 рр. — част збройної боротьби з російською навалою та селянських повстань — 21 вид. в 155.000 пр., себ-то пересічно по 25.833 прим. на рік.

Від 1925 до 1931 р. рух знову живає: зростає кількість видань, а ще більше їх тираж. У порівнянні з р. рр. 1917-18 тепер появляється менше дрібних видань, а більше Кобзарів та загалом збірних видань із величими накладами. Загалом у 1925-1930 р. рр. вийшло 74 видання в 1.443.520 прим., пересічно по 240.586 прим. річно. Висота цього числа накладів починає зростати, досягаючи в 1930-му році рекордової цифри 444.000 примірників на рік, та все-ж річна пересіч у цьому періоді, як бачимо, значно нижча, ніж у добі української державності. Цей зрості стоїть у зв'язку з тодішнім «українізаційним» курсом на соцістській Україні. Упадок цього курсу відбився й на Шевченківських видавництвах; число їх сильно падає, так само й тиражі меншас, доходячи часом до кількох тисяч прим. і тільки великі наклади кількох Кобзарів дають у сумі поважні цифри й для цього періоду та цим сильно підносять пересіч. Отож в 1931—1938 р. р. вийшло всього 38 вид. у 1.188.300 пр., тоб-то яких 150.000 пр. річно (148.537) у пересічі.

На Наддністрянщині з ХХ ст. теж значно збільшилося видавництво Шевченкових творів, але це в такому швидкому темпі, як на Наддніпрянщині. В роках 1910-14 маємо тут 14 видань із 58.500 пр. накладу, в пересічі майже 4.180 пр. на видання, проти 8 видань із понереднього десятиліття з накладом 30.000 прим. (3.750 пр. на видання). Ювілейний 1911 рік тут промінув майже без відгуку, тільки 1914-й рік приносить значніший дорібок (9 вид. із 33.000 пр.), а зате в роках 1915-19 через війну не зуявилось жадне видання.

Цифри другого десятиліття (1920-29 р. р.) тут майже ті самі: 12 видань із 54.200 пр. накладу з пересіччу 4.516 пр. на видання. В р. р. 1924, 1927 і 1928 тут знову пічого не вийшло.

30-ті роки дають ніби кращий вислід: 24 видання з накладом 77.270 пр., та пересічний наклад видання тепер далеко менший — 3.220 пр. Але цей зрості завдячуємо Шевченківським виданням Українського Наукового

Інституту (досі 12 томів новного видання з 41.620 пр.), а не зусиллям місцевого громадянства.

Переходячи до видань, які з'явилися за кордоном, треба заздалегідь зазначити, що сливі всі вони, почавши з ляйпцизького видання 1859 р., з війнятком тільки американсько-українських, розраховані були так чи інакше на потреби Наддніпрянщини, як от празьке видання 1876 р., 1-й том якого сливі ввесь пішов на В. Україну, далі женевські видання Драгоманова, видання «Союза Визволення України», призначенні для полонених українців-вояків російської армії, а врешті повоєнні видання Я. Оренштайні («Укр. Наклади»), В. Королева («Всесвіт»), «Українського Слова», Є. Вирового («Укр. видавництво у Катеринославі»), що були розраховані передовсім на наддніпрянський ринок. 26 новосніх закордонних видань 1919-22 р. разом дають 124.500 пр., себ-то 4.788 пр. перевісно на видання. Та події йшли іншим шляхом і ці видання майже не дисталися на Наддніпрянщину, а пізніше став недоступний для багатьох із них і наддністрянський ринок, залишився сам закордонний, головно американський. Не дивно, що вже від 1923 р. не появлюся за кордоном жадне видання Шевченкових творів.

Загалом за кордоном за 64 роки, від 1859 до 1924 р., вийшло 47 видань із тиражем приблизно 203.500 пр., — коло 4.330 пр. у пересічі на одне видання.

З огляду на переломове значіння 1917-го року в житті всієї української нації зголовом, що сильно зазначилося також на Шевченківських видавництвах, погляньмо, як виглядають вони перед і після цієї дати. Навіч показує це відношення подана нижче порівняльна табличка:

Періоди	Над-дніпрянщина		Над-дністрянщина		Закордон		Разом	
	Видань	Примірників	Видань	Примірників	Видань	Примірників	Видань	Примірників
До революції	159	1.102.050	45	121.100	17	56.000	221	1.279.150
По революції	189	3.365.320	36	131.470	30	147.500	255	3.644.290
Разом	348	4.467.370	81	252.570	47	203.500	476	4.923.440

З цього зіставлення бачимо, що за останнє двадцятьліття надклад Шевченкових творів на Наддніпрянщині зрос у троє проти попереднього кількадесятилітнього періоду. Це саме треба сказати ї про закордонні видання. Натомість Наддністрянщина не може похвалитися такими результатами: хоч і тут тираж трохи збільшився, проте число видань зосталося позаду проти попереднього періоду.

Розподіл видань за місцевостями

Цікаво, як розподілялися видання за окремими місцевостями. Відповідь на це дас нам отся таблиця :

	Місцевості	Видання	Наклади
1	Баришполь	1	5.000
2	Берлін	1	3.000
3	Вецляр	7	25.000
4	Віден	4	21.500
5	Вільна	3	6.000
6	Вінниця	1	5.000
7	Вінніпег	1	5.000
8	Вовча на Харківщині	2	20.000
9	Женева	5	6.500
10	Жовква	2	17.000
11	Зальцведель	1	500
12	Кам'янець	1	1.000
13	Катеринодар	8	40.000
14	Катеринослав (Дніпропетровське)	7	75.000
15	Київ	115	1.521.000
16	Коломия	6	14.700
17	Крем'янець	1	4.000
18	Кремінчук	2	10.000
19	Лубні	5	9.000
20	Львів	62	198.320
21	Ляйпциг	14	76.000
22	Мелітополь	2	1.000
23	Москва (і Сергієв)	9	197.600
24	Н'ю Йорк	1	5.000
25	Одеса	17	317.800
26	Петербург (Ленінград)	84	497.350
27	Полтава	7	80.000
28	Прага	18	60.000
29	Рогатин	1	3.000
30	Станиславів	3	9.000
31	Ужгород	2	2.000
32	Умань	1	5.000
33	Фрайндадт	1	1.000
34	Харків	72	1.531.020
35	Херсон	5	120.000
36	Черкаси	2	15.000
37	Чернівці	4	4.550
38	Чернігів	3	10.600
	Разом	476	4.923.440

З цієї таблиці бачимо, що Шевченкові твори виходили в 38 (чи то 39) місцевостях, із того в 13 (14) містах по-за українською етнографичною територією. На перші місце вибивається Харків із своїм 1½-мілійоновим тиражем, трохи переганяючи числом примірників Київ, але уступаючи йому що-до кількості видань. Своє передове місце завдячує Харків тому, що, заволодівши Україною, більшевики зробили його столицею краю, в якій здебільшого розвивали свою діяльність і видавництва, передовсім Державне Видавництво України.

Перед революцією Харків не грав в українському видавничому русі такої визначної ролі: до 1917 року вийшло там усього 3 видання Шевченкових творів у кількості 63.000, а від 1917 р. 69 видань із накладом 1.468.020 пр. (разом 72 вид., 1.531.020 пр.).

На другому місці стоїть Київ із своїми 115 виданнями й теж 1½-мілійоновим тиражем (1.521.000 пр.). Він і перед 1917 р. займав передове місце, уступаючи тільки Петербургові: 57 видань із 362.000 пр. (по революції 58 вид., але вже з 1.159.000 пр.).

Третє місце поєднає Петербург, чи то пак Ленінград, із майже 1½-мілійоновим тиражем. Перед революцією займав він передове місце, випереджуючи навіть, як уже згадано, Київ (81 вид. із 473.350 пр. до 1917 р. й 3 вид. в 24.800 пр. після). Поясненістю це тим, що за царського часу в Петербурзі були легальні цензури умови для української книжки, інш на Україні. Зараз за Петербургом йде Одеса з своїм по-над 300-тисячним тиражем (7 вид. із 75.000 пр. перед революцією та 10 вид. із 242.000 пр. після). За нею йдуть Львів і Москва з майже однаковими, маючи що не 200.000 накладами, ріжнячими тільки сильно числом видань: у Львові було перед 1917 р. 39 вид. з 111.100 пр., а після 23 вид. з 87.220 пр., а в Москві 4 вид. і 92.600 пр., та 5 вид. із 105.000 пр., з того одно друковане в Сергієві в числі 45.000 пр. Далі йдуть Херсон (120.000 пр.), Полтава (80.000 пр.), Липецьк (76.000 пр.), Катеринослав чи то Дніпропетровське (7 вид. 75.000 пр.; з того до революції тільки 1 вид. в 10.000 пр.), Прага (60.000 пр., до 1917 р. 6 вид.—25.000 пр., після 7 вид.—35.000 пр.), Катеринослав (40.000 пр.). Решта місцевостей мають дрібніші числа. Варто вказати, що з 25 українських місцевостей аж 16 почали друкувати Шевченка вже по революції, з того 11 на Наддніпрянщині, а 5 по-за нею.

Збірні видання Шевченкових поезій

З окремих творів найбільше видань мав, розуміється, «Кобзар» — 112 із по-над 1½-мілійоновим тиражем (1.600.450). Тут пораховані всі видання з цією назвою, крім двох томів видання НТШ 1895 та 1898 р. р., що містять виключно прозу й згадані в іншій рубриці. До цієї цифри слід додати ще 21 всеєбірку Шевченкових поезій, виданих під іншими наголовками, з накладом 307.130 пр., — тоді матимемо 133 видання з близько 2 міл. накладом (1.907.580) пр.

Дрібних збірочок, призначених для дітей або молоді загалом, із назвами «Кобзар», але головно «Малий Кобзар», «Кобзарик» то-що, було 35 із понад 1/4 міл. накладом (261.000) та майже стільки-ж таких самих збірочок ріжної іншої назви, призначених для народу, — 37 із мало не 300.000-им накладом (299.850).

Як додамо ще до цього 5 збірочок поем із накладом 16.200 пр., то разом усіх збірок поетичних творів Шевченка буде 210 із накладом близько 2½ міліона пр. (2.484.630).

Пересічний наклад більших збірок («Кобзарів» та інших) 14.343 пр.; найменший — 500 пр.; найбільший 160.000 пр. (Харків, 1930). Переважають отсі наклади: 5.000 пр. (23 видань) і 10.000 пр. (25). Більшість видань 95 (84+11) *) появилася на Наддніпрянщині, там теж були й більші тиражі: 1.744.850 (1.484.850+260.000). Для наддніпрянських, властиво галицьких видань — було їх 24 (14+10) з накладом 91.730 пр. (44.600 + 47.130) — maximum накладу 10.000 пр.

Пересіч для Наддніпрянщини 16.723 пр., для Наддніпрянщини 3.822 пр., для 14 закарпатських видань з тиражем 71.000 — 5.071 пр. на видання.

Найбільше видань вийшло у Київі — 37 (33+4) з тиражем 812.000 пр. (737.000+75.000), на другому місці стоїть Петербург із 32 (31+1) вид. — наклад 202.350 (192.350+10.000), далі йде Львів із 23 (13+10) вид. — 88.730 пр. (41.600+47.130), але що-до тиражу на 2-му місці треба поставити Харків, що його 10 (7+3) видань числять 428.500 пр. накладу (353.500+75.000), а на четвертому — Москву-Сергієв (2 вид. 90.000 пр.) — перед Львовом.

«Малих Кобзарів» теж було більше число видань і накладів на Наддніпрянщині (21 вид., 185.000 пр.,) — після на Наддніпрянщині (14 вид., 176.000 пр.).

В. Дорошенко

(Далі буде)

З МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ

— Минулий квітень.

Одна з німецьких газет, а саме «Der Neue Tag», нарислюючи настрої у західніх великих державах за минулий місяць, сказала, що там цілій той час жили в страху перед свою власною відвагою. Характеристика, явна річ, посмішна, але де-що правди в ній єсть. Бо-ж треба таки визнати, що цілій місяць квітні, а властиво вже зачиняючи з 29 березня, як на те вказав сам Чемберлен у своїй промові, — політична опінія тих держав творилася під знаком воєнної психози. Війни чекали кожної хвили, з дні на день, обчислювали шанси, винищували союзників, визначали навіть фронти й ті пункти, в яких збройний конфлікт мав би розпочатись. Говорилося, що фронти отійтимуть — на Заході од Північного моря через Брепер та Сіцілію до Лівії, а звідти — в один бік до Іспанії й Гібралтару, а в другий — до Єгипту й Суецу; на Сході — ж ніби від Балтики до Чорного й Егейського моря. А зачатися все те мало чи то з Лівії в обох вказаних вище напрямках, чи десь на Балті, в Румунії або з Албанії в напрямі на Егейське море. І не тільки говорилося, але й готувалися, пад цілою Европою гомоніли військові переєзди, круїзив напружений дипломатичний рух, — перекинулось все те і за океан, досягло й до Вашингтону, бо виступив, як відомо, і президент Північно-Американських Сполучених Штатів Рузвелт.

Про військові підготовання, хоч і були вони, як здається, дуже поважні, говорити багато не доводиться, — вони або невідомі, або комуся

*) В дужках цифри окремо для «Кобзарів» і окремо для всеєбірок поезій іншої назви.

і відомі, то краще про них помовчати, поки вони не набрали самі широкого розголосу. Такий розголос має вже англійська військова реформа, задумана її переведена консервативним кабінетом Невілля Чемберлена, а то тому, що йде вона до певної міри всуничеч столітнім традиціям англійської військової структури. Як знають усі, в Англії здавна важив звичай-закон, що за мирних часів не сміс бути якісь обов'язкова військова служба, а вся армія складається з найманих добровольців. Тепер, за наших часів, про які справедливо вказав Чемберлен, мотивуючи свою пропозицію, що вони назверх піб-то мирні, але в дійсності подібні до воєнних, згідно з новим законом усі молоді люди Англії віком 20 і 21 рік мають після місяців перебувати в казармах для військового вивчення, після чого або вступають на три з половиною роки до територіальної армії, або входять до спеціального резерву регулярної армії, — це вже їх воля вибрати, як хочу. Що може дати чисельно ця нова реформа? Вважають, що на початку вона дасть 200-300 тисяч додаткових людей до складу англійської армії. Для європейської війни на континенті такий додаток важить не дуже багато, але для Британської колоніальної імперії він може стати величим і чинним фактором оборони. Може тому як раз в Германії та в Італії до цієї реформи політична оцінка поставилася, як то лінне зірда буде, трохи по ріжному; а саме: в Германії — байдуже, в Італії — з певною, піб-то настороженою резервою.

Заломилася за цей місяць англійська традиція не тільки в площині військовій, але її у сфері дипломатичній. Як відомо, Англія ввесь час систематично уникала за мирних часів брати на себе які-будь точно означені союзи чи гарантії, чи якісь інші військові обов'язки на континенті, — по-за Ламаншем. Після великої війни вона зробила виняток для Бельгії, а ще пізніше — для Франції, проголосивши, що британські кордони лежать на Рейні. Але далі англійці не йшли, і хоч до певної міри співчували французькій дипломатії в її відомій праці над так званою колективною безпецю, але самі в цій активній участи не брали. А тепер взяли, і навіть стали, так мовити, на чолі цієї акції, трохи, що-правда, одмінної од того, чим вона була раніше. Що було причиною до того, що за непокоїм англо-французький блок? Для французів — річ, як здається, ясна. Мусів їх непокоїти, з одного боку, остаточний занепад чехословацького бастіону, а з другого — поведінка Італії на Середземному морі. Для англійців? Мабудь їх найбільше вразив епізод з Албанією, бо-ж таки з Албанії дуже вже недалеко до Егейського, автім і до східної частини Середземного моря, де Англія досі суперництва, можна сказати, не знала.

Колишня система колективної безпечності складалася, як відомо, з таких держав: Франції, СССР, Польщі й дві антанти: Мала — з Чехословаччини, Румунії й Югославії, й Балканська з Румунії, Югославії, Греції й Туреччини. Всі вони були пов'язані договорами чи то безпосереднє з Францією, чи між собою, як оті антанти. Проти одної Германії цього було досить, але з того часу, як усталений був тотальній блок — все те менше чи більше завалилося й Англія поставила справу інакше, а саме: Польщі вона запропонувала рівноправний оборонний союз, Румунії й Греції, не питаючись їх, наперед гарантувала допомогу, з Югославією й Туреччиною вела якісь близьче певідомі договірні пересправи, а що до СССР, то, жадаючи від певного допомоги сусіднім державам — Польщі й Румунії, уникала піб-то скласти з ним якісь пакт, подібний до відомого пакту франко-совітського.

Цілій місяць європейська преса повна була звісток і статей з приводу англійської акції, але так і зосталося поки-що точно певідомим, до яких реальних наслідків вона привела. Бо-ж англо-польський договір в силу неначеб-то ще й зараз не війшов; з СССР справи злагодити ніяк не вдається, бо-ж до його допомоги дуже підозріло ставиться як раз ті, що він їм мав би допомагати, тоб-то Польща та Румунія, та й сам він, як здається, не весело йде на якісь договірні умови, бо бойтися, як би не довелось надто дурого за те заплатити: Югославія, як здається, нахилюється більше в

бік блоку тотального, а як стоять справа з Грецією й Туреччиною, не ясно, бо тяжко їм в їх геополітичній позиції так-таки зразу на англійський бік стати, — а може й навпаки. Що-правда, тяжко не лінне їм, а й усім названим державам, бо тотальний блок, зі свого боку, теж часу не гаяв, а вів серед них свою дипломатичну проти-акцію, минаючи в своїй праці хіба що ненотрібний йому СССР.

До цієї акції й протиакції, як вказано вище, вступив несподівано далекий од Європи чинник, а саме Рузвельт, президент Сполучених Штатів Північної Америки, виславши своє послання до Гітлера й Мусоліні й порушивши тим американську традицію невтручання до європейських справ. Як знати мають читати з преси, Рузвельт, вважаючи, що порушити мир можуть лише вожді тотальних держав, запропонував їм, щоб вони урочисто заручилися сталу чи на 25 літ незалежність усіх чисто європейських держав, а з части й держав азійських, після чого він, Рузвельт, скличе міжнародно-конференцію, де всі справи будуть належно вирішенні. Послання наявно спримовано на допомогу англо-французькому блоку, задоволивши до певної міри Англію і Францію, бо вказало, що американська допомога може таки стати реальнюю, але мети свої не досягло. Майже всі оті держави, що їх Рузвельт вважав загроженими, реагували на його виступ зовсім не так, як він, мабудь, сподіався, бо свою загроженість опротестували, іноді навіть дуже різко, а вісі були дуже здивовані із часті й роздратовані: чого, мовляв, він плутається до наших справ, не питуючись нас.

Дали свою одповідь Рузвельту й обидва тотальні вожді: Мусоліні — коротко й побіжно, Гітлер у великий промові перед германським рейхстагом 28 квітня. Ця промова мусить бути відомою всім, бо вона явлюється міродержавою не лише в справі Рузвельтового послання, але так само ставить на новий ґрунт взаємини з Англією і Польщею. З детальними й коректними поясненнями Гітлер одводить у бік послання Рузвельта, як нівчасті й невідповідні місцю й обставинам, складене без знання піднітих у ньому питань. На адресу Франції германський вождь ще раз урочисто підтверджує своє зречення що-до Ельзасу й Лотарінгії та від яких-будь територіальних вимог. Британську імперію Гітлер вславив, як велику культурну силу в житті цілого людства, але проти англійської спроби оточити Германію із сходу запротестував і в знак протесту анулював англо-германське морське погодження з 1935 року. Так само запротестував він і проти Польщі, що склала договір з Англією, який може повести до її війни з Німеччиною, і так само в знак протесту анулював польсько-германську згоду з р. 1934. Анулюючи вказані погодження, германський вождь додав, однак, в обох випадках, що він готовий негайно-ж приступити до нових з обома державами пересправ на тих самих умовах, на яких були складені вище вказані анульовані договори.

Після промови Гітлера двері діл дипломатичних пересправ між тотальним блоком і всіма його сучасними противниками стали настіж одчинені. І мабудь таки дальший місяць травень буде місяцем великої й напруженої дипломатичної праці, на цей раз може вже не лінне суперництва, а й конструктивної. Неясним зістається лише одне — як буде з СССР. Про совітську державу германський вождь не сказав нічого, і до неї двері не одчинені.

Observator

Не забудьте, що місяць травень є місяцем зборок на Українську Бібліотеку імені Симона Петлюри в Парижі.

ХРОНІКА

З Великої України

Українська поезія в кайданах

«Ізвестія» з 28. IV подали феномен якогось Александра Дейніка під титулом — «Уваги про поетів України». В пім він писє, між іншим: «Сучасна українська поетія дас ясний образ гармонійної полуки наїкого совітського патріотизму з глибоким відчуттям интернаціоналізму...» І не диво... Лише наслідком перемоги лінійко-сталинської політики та особистої уваги т. Сталіна до розвитку української культури осягла українська поезія світових першог в царині розвитку культури... Отже сучасний занепад української поезії в лінії наслідком перемоги «сталінської політики». «В 1938 р. видано було 25 збірників іриїв українських поетів...» Майстрами старої української школи визнано офіційно — Павла Тичину, Миколу Бажана, Максима Рильського і Володимира Сосюру. Виховав їх ще не большинство, а український рух доби української комуністичної опозиції. Що якого стану національного і ітелектуального занепаду вказалі допровадило їх носіння московських кайданів, видно навіть з самих титулів їх останніх творів та ризнання, яке виявляє їм офіційна московська критика. В 1938 році написав Тичина «Чуття сінії родини», «Партія провадить», Іудові війці політичної лірики» і «Олеся Кулік — дівчина трактористка», «яку партія провадить у світлі майбутності...» Поет відходить своє гнівне слово про творогів народу та наймітів патріотизму і в таких віршиях як «Ієронім» та «По Мюнхену»... Треба скликати очевидно, що позабором виявляється його надхідні твори наому «По заклику Рузвелта і віровіджені англо-німецької умови» Микола Бажан відмовився про-

тигом останніх років від помилок своєї молодості та захоплення романтизмом громадської війни. Поет прийшов до переконання, що справжній гуманізм є в «Ієронімській правді останніх боїв». В «Безсмертті» Бажан відтворив «незабутнього Сергія Мироновича Кірова». Що до Максима Рильського, то «вся советская земля знає його «Пісню про Сталіна». Поема його «Іван Голота» виявляє наїкій совітський патріотизм. Він переклав на українську мову Пушкіна... З більших творів Сосюри треба зазначити «Поему про Ворошилова»... «Молодим українським поетам присвячено ледви одну шесту частину статті, бо про них — не має чого сказати навіть офіційний московський критик; далі поем про Сталіна та Ворошилова йти очевидно нема куди. Найбільше «видатними», себ-то московславниками, уваажає він Саву Голованівського, Леоніда Первомайського, Павла Усенка, колхозну поетесу Марію Миронець, Ігоря Муратова, «на поемі якого «Остан Горбань» помітно впливи Пушкіна, Терена Мосенка, що також перекладає Пушкіна, і наречіт очевидно «сравніального українського» поета А. Кацнельзона... Червоної за ці твори «української поезії» українці очевидно не потрібують, бо писали їх за гропні стероризовані «писемники» і створили відстражуючі взірці найогиднішого московського насильства над духом поневоленої нації.

У Франції

З життя Укр. Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі

— Замісце в велико-ліх привітань на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі Українська Громада в Греноблі складає 10 франків.

З життя Музею Визвольної боротьби України у Празі

— Нова Управа Т-ва «Музей Визвольної Боротьби України» в Празі. На загальних зборах 18 лютого с. р. було обрано нову Управу Т-ва в складі: голова проф. А. Яковлів, заступник — проф. С. Сирополіко, скарбник Г. Вировий, секретар М. Павличук, члени Управи: Д. Антончук, проф. І. Борковський, проф. Л. Грабина, інж. А. Зубенко і З. Мірна; кандидати: — д-р І. Мазепа і М. Секретар. До Ревізійних Комісій увійшли: доц. І. Кабачук, проф. М. Добріловський, М. Матюшенко, проф. В. Садовський, М. Россіневич і Д. Козицький; кандидат д-р В. Орлецький.

— Переїзд Музею до власного будинку. Перевозка майна Музею з старого помешкання до власного будинку кінчилася 1 квітня с. р.; перевозка забрала чотири місяці часу і напруженої праці. З початку квітня вже можна користатися бібліотеками і збіркою часописів.

— Шевченкіана. Березень — місяць Шевченка, тому в березні більше, інші в інших місяцях, поповнюються в Музеї відділ «Шевченкіана». Це раніше проф. Роман Смаль-Стоцький передав до цього відділу із спадщини свого батька бл. ак. Степана Смаль-Стоцького видання 1844 р. «Чигиринський Кобзар» і «Гайдамаки»; це — друге видання творів Шевченка — давні стало бібліографичною рідкістю. В березні с. р. найбільше поступило матеріяль від «культурі Шевченка», а саме: рисовані портрети Шевченка, гіпсове погруддя (в Музеї вже і'яте), часописи з портретами і статтями про Шевченка, плакати концертів, програми, запрошини, листівки і т. д.

На виставку, присвячену Шевченкові в Музеї Королівства Чеського Музей Визвольної Боротьби України із своїх збірок позиців 167 репродукцій з рисунків Шевченка, два рідкіх видання творів Шевченка, 23 великих пла-

кати Шевченкових свят, потім до творів Шевченка то-що.

— Агітаційні листки і плакати з Карпатської України. В Музей Визвольної Боротьби України звернено останніми часами особливу увагу на збирання матеріалів з героїчної боротьби Карпатської України за незалежність і її українську державність. Крім місцевої преси особливо почастою Музесві зібрали більшу колекцію передвиборчих плакатів, відозв, летючок, виборчих бюлетенів, ілюстрованих та карикатурних листків то-що. До післявнення цієї збірки причинилися п. п. Г. Бойчук, О. Бочковський, Г. Вировий, Ф. Гай-Гаєвський, Н. Калениченко, Б. Мартос, О. Наріжний та інші.

— Архів ген. В. Петрова. Музей Визвольної Боротьби України 18.III с. р. дістав листа від ген. В. Петрова з Хусту, писаний ще 9. III с. р., з дорученням взяти в його працьому залишенному помешканні скриню з його приватним архівом та звиток викресів і мап до різних викладів. Музей посішив викопнати доручення ген. В. Петрова, але в його помешканні знайшов тільки розбиту скриню з архівним матеріалом, а мап і викресів вже неоказалось; вдалося врятувати лише скриню з архівом.

— Матеріяль від Америки. Переїздом через Прагу в березні місяці відвідали Музей і зробили пожертви грінами і річчами земляки з Нью-Йорку: Польський член Т-ва МВБУ Г. Лисюк передав 155 предметів різних матеріалів з українського життя й праці в Америці, а інші, Максим Бойчук, крім гропні пожертви, передав до Музею 11 фотографій, найбільше з них з життя т-ва «Чорноморська Сіль».

— Політична преса з часу останніх подій. З вересня місяця 1938 р., коли в центрі Європи почалися події історичного значення, Музей Визвольної Боротьби України почав збирати загальну політичну пресу (давніше збиралося тільки українську в чужій пресі).

Нову збірку Музей комплектує за назвами часописів, як звичайно, а по місяцях, коли газети виходили. Нині Музей закінчив вже сьомий том цієї збірки за березень с. р. В кожному томі за кожен місяць (ІХ. 1938—ІІІ. 1939) зібрано пересічно коло 200 чисел різних, головно чеських, газет. До збірки цих часописів причинилися найбільше М. Битинський, Є. Вировий, С. Щицький. Інж. Б. Насонів жертує часописи німецькі та польські, Д. Антончук — румунські, проф. І. Борковський — польські і т. д.

Нова адреса музею: Ukrajinske Museum, R g a h a - Nusle II, No-
gumirova 6. Czechy.

Розшук

— Розшукуються сотн. Олександр Маркович Малець-Мальцев та сини його Вячеслав і Борис — із Новомиргорода, Херсонщина.

Просить їх відгукнутися або знаючих їх адресу чи про місце їх перебування повідомити — У приєнка Лариса на адресу:

Mme Ourugenko Larissa,
25, av. Gambetta, Audun-le-Tiche (Moselle). France.

Кожен українець повинен спричинитися до будови пам'ятника Симонові Петлюрі — Української Бібліотеки Його імені в Парижі. Під час жалібних академій в день річниці Його смерті та на панахидах за спокій Його душі влаштовуйте збірки на той Дом пам'ятник.

НОВІ КНИЖКИ І ЖУРНАЛИ

- Вістник. Том II, квітень 1939. Львів.
- Нація в поході, орган української державницької думки. Ч. 2, 15 березня 1939. Берлін.
- Bulletin du Bureau de Presse Ukrainien, No 47, le 31 mars 1939. Paris.
- Кавказ, № 2-62, февраль 1939. Париж.
- Северный Кавказ, № 55-56, ноябрь-декабрь 1938. Варшава.
- Le Caucase, № 2-21, février 1939, Paris.
- Bulletin du Bureau de Presse Ukrainien, No 46, 28 février 1939. Paris.
- За Незалежність, бюллетень Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі. Ч. 3-4 (52-53), березень-квітень 1939. Варшава.
- Problem Europe Wschodniej, No 3, marzec 1939. Warszawa.

УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА ІМЕНИ С. ПЕТЛЮРИ В ПАРИЖІ

День смерти Симона Петлюри — 25 травня — нехай нагадає Вам про потребу підтримки Бібліотеки Його імені в Парижі, відкриття якої сталося рівно 10 років тому.

Сьогодня Бібліотека є найбільшою збіркою матеріалів в Парижі про нашу справу, і завжди до користування чужим і своїм на чужині.

При Бібліотеці і Музей пам'яток по С. Петлюрі.

В читальні більше від сотні українських часописів.

За 10 років зібрано 16.000 книг та ще більше окремих періодичних видань. Є численні колекції портретів, карт, малюнків, альбомів, діапозитивів, фотографій, музичних видань та видань рідких і давніх українських і про Україну. Великі архіви з Визвольної Боротьби та життя еміграції. Зібрано тисячі статей чужими мовами про нашу справу, якими за останні місяці широко покористувалася французькі журналісти.

Всі ці надбання їх збірки в переважаючій кількості дар українських установ та окремих осіб, серед яких є й чужинці.

Складаючи тут подяку всім жертводавцям та привільникам, Рада Бібліотеки просить підтримати цю, вже тепер велику, представницю української культури, і грошима й виданнями. Ми певні, що не знайдеться серед українців особи, що не здавала б собі справи з вагою й потреби такої установи, як Бібліотека ім. С. Петлюри.

РАДА БІБЛІОТЕКИ

Травень 1939

АДРЕСА БІБЛІОТЕКИ :

BIBLIOTHEQUE UKRAINIENNE SIMON PETLURA
41, rue de La Tour d'Auvergne, Paris IX. France.

ГРОШІ ПОСИЛАТИ :

- 1) На адресу Бібліотеки.
- 2) На кonto в Банку : Bibliothèque Ukrainienne Simon Petlura No 40564. Crédit Lyonnais, Agence «Y», 22, av. des Gobelins, Paris.
- 3) На поштове кonto: Bibliothèque Ukrainienne S. Petlura Chèque postal No 186492 à Paris.